

Sygn. akt II CSK 532/20

POSTANOWIENIE

Dnia 19 marca 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Władysław Pawlak

w sprawie z powództwa Powiatu S.
przeciwko Skarbowi Państwa - Wojewodzie (...)
o zapłatę,
na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 19 marca 2021 r.,
na skutek skargi kasacyjnej pozwanego Skarbu Państwa
od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 12 września 2019 r., sygn. akt I ACa (...),

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. zasądza od pozwanego na rzecz powoda kwotę 5400 (pięć tysięcy czterysta) zł, tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

W związku ze skargą kasacyjną pozwanego Skarbu Państwa - Wojewody [...]. od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 12 września 2019 r., sygn. akt I ACa (...) Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Tylko na tych przesłankach Sąd Najwyższy może oprzeć rozstrzygnięcie o przyjęciu lub odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Dopuszczenie i rozpoznanie skargi kasacyjnej ustrojowo i procesowo jest uzasadnione jedynie w tych sprawach, w których mogą być zrealizowane jej funkcje publicznoprawne. Zatem nie w każdej sprawie, skarga kasacyjna może być przyjęta do rozpoznania. Sąd Najwyższy nie jest trzecią instancją sądową i nie rozpoznaje sprawy, a jedynie skargę, będącą szczególnym środkiem zaskarżenia. W judykaturze Sądu Najwyższego, odwołującej się do orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, jeszcze w okresie obowiązywania kasacji zostało utrwalone stanowisko, że ograniczenie dostępności i dopuszczalności kasacji nie jest sprzeczne z Konstytucją RP, ani z wiążącymi Polskę postanowieniami konwencji międzynarodowych (por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2001 r., III CZP 49/00, OSNC 2001, nr 4, poz. 53).

Podstawowym celem postępowania kasacyjnego jest ochrona interesu publicznego przez zapewnienie jednolitości wykładni oraz wkład Sądu Najwyższego w rozwój prawa i jurysprudencji (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2000 r., II CZ 178/99, OSNC 2000, nr 7-8, poz. 147).

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący opierał na przesłankach uregulowanych w art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 3 k.p.c. Przesłanki te nie zostały jednak spełnione.

Nieważność postępowania została wywiedziona z tego, że Sądy rozstrzygnęły sprawę, która nie podlegała ich kognicji, gdyż kwota pieniężna mająca być zapłatą za nabytą przez powoda - Powiat S. nieruchomość została przelana w ratach z jednego rachunku starostwa na drugi, czyli z rachunku prowadzonego dla zadań powiatowych na rachunek prowadzony dla zadań zleconych, na podstawie art. 11 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 1990; dalej: „u.g.n.”), realizowanych przez starostę jako reprezentanta Skarbu Państwa. W konsekwencji w obrębie tylko i wyłącznie tych przelewów realizowało się wykonanie umowy nabycia nieruchomości i tylko zwrot tych środków mógł być przedmiotem roszczenia. Natomiast przelewy, które były następnie dokonywane z rachunku „skarbowego” starostwa na rachunek [...] Urzędu Wojewódzkiego były już wykonywaniem art. 23 ust. 3 u.g.n. oraz art. 255 ustawy o finansach publicznych, a więc miały już charakter tylko i wyłącznie administracyjny. Powiat S. nie dokonał żadnego przelewu na rachunek pozwanego, którego reprezentantem byłby Wojewoda (...). Wobec tego dochodzone przez powoda roszczenie przeciwko Skarbowi Państwa nie pozostaje w związku z działalnością Wojewody [...] jako organu jednostki organizacyjnej Skarbu Państwa.

W pierwszym rzędzie należy podnieść, iż sprawa miała charakter cywilny, a nie administracyjny, gdyż przedmiotem dochodzonego przez powoda roszczenia jest żądanie zwrotu ceny sprzedaży uiszczonej na podstawie umowy sprzedaży zawartej pomiędzy pozwanym jako sprzedającym reprezentowanym przez Starostę S., a powodem jako kupującym reprezentowanym przez członka zarządu i wicestarostę, jako nienależnego świadczenia w związku z tym, że umowa ta była nieważna. Zatem strony jako odrębne podmioty prawa (art. 34 k.c. oraz art. 35 k.c. w zw. z art. 2 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym, jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 920) zawarły umowę cywilnoprawną i ich świadczenia miały taki charakter. Dochodzona kwota, tj. uiszczonej cena nabycia, po potrąceniach, została przekazana na rachunek [...].

Urzędu Wojewódzkiego. Zresztą w odpowiedzi na pozew pozwany przyznał, że na rachunek [...]. Urzędu Wojewódzkiego wpłynęły kwoty odprowadzone przez Starostę S. wyniku otrzymania ceny z tytułu tej umowy (k. 461), aczkolwiek twierdził, że było to efektem czynności, w ramach zadania zleconego, polegających na odprowadzaniu do budżetu państwa kwot uzyskanych w związku z gospodarowaniem nieruchomościami z zasobu Skarbu Państwa.

W doktrynie i orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego oraz Sądu Najwyższego na podstawie art. 177 Konstytucji RP i art. 2 § 1 k.p.c. jest konstruowane domniemanie dopuszczalności drogi sądowej (zob. uzasadnienia wyroków Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 czerwca 1998 r., K 28/97, OTK 1998, nr 4, poz. 50, z dnia 9 grudnia 2003 r., P 9/02, OTK-A 2003, nr 9, poz. 100; uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 12 marca 2003 r., III CZP 85/02, OSNC 2003 nr 10, poz. 129, uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 21 marca 2013 r., III CZP 9/13, niepubl.). Działaniami lub zaniechaniami, których skutki mogą być oceniane na drodze sądowej są nie tylko zdarzenia cywilnoprawne regulowane w kodeksie cywilnym (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 2004 r., IV CK 113/03, niepubl.). Okoliczność, że spór pomiędzy stronami ma związek ze stosowaniem norm prawa publicznego nie wyklucza możliwości zakwalifikowania go do sporu podlegającego rozstrzygnięciu sądu powszechnego (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 października 2017 r., I CSK 20/17, niepubl.; postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 5 lipca 2013 r., IV CSK 12/13, OSNC-ZD 2014, nr 4, poz. 63, z dnia 13 maja 2016 r., III CSK 244/15, niepubl.).

Sąd powszechny powinien udzielić ochrony prawnej zabiegającego o nią podmiotu, której nie może uzyskać na drodze sądowoadministracyjnej, gdy sprawa będąca przedmiotem postępowania ma cechy sprawy w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji RP (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 2003 r., III CK 319/03, OSNC 2005, nr 5, poz. 31). Wynika to też z potrzeby zapewnienia przez wymiar sprawiedliwości realizacji i ochrony praw podmiotowych zagwarantowanych konstytucyjnie, pomimo braku przepisów niższej rangi wyznaczających poszczególne drogi sądowej ochrony prawnej, co

znajduje również wsparcie w art. 199¹ k.p.c. (por. uzasadnienie uchwały z dnia 8 listopada 2019 r., III CZP 29/19).

Powód jako jednostka samorządu terytorialnego wyposażona w osobowość prawną przekazała, co niesporne, na rzecz pozwanego cenę w wykonaniu nieważnej umowy, po dokonaniu potrąceń, o których mowa w art. 23 ust. 3 u.g.n. i kwota z tego tytułu w ostatecznym rozrachunku wpłynęła na rachunek jednostki organizacyjnej Skarbu Państwa, a nie pozostała w zasobach Powiatu S. jako odrębnego od Skarbu Państwa podmiotu prawa. W konsekwencji wzbogacenie nastąpiło po stronie Skarbu Państwa. W przypadku starosty, należy odróżniać jego działania jako organu reprezentującego powiat od działań wskazanych w konkretnych przepisach, jako jednostki organizacyjnej reprezentującej Skarb Państwa.

Jeśli chodzi o jednostkę organizacyjną pozwanego Skarbu Państwa, to Wojewoda (...) został prawidłowo wskazany jako *statio fisci*. Powodem w sprawie jest powiat, który reprezentuje starosta, to oczywistym jest, że nie może on reprezentować występującego po przeciwnej stronie Skarbu Państwa. Niezależnie od treści obowiązującego od 1 stycznia 2017 r. art. 23 ust. 1e u.g.n., z art. 67 § 2 k.p.c. jednoznacznie wynika, że za Skarb Państwa podejmuje czynności procesowe organ państwowej jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie, lub organ jednostki nadrzędnej. W tym wypadku organem nadrzędnym jest wojewoda; Sądy obu instancji trafnie wskazują na stosowne przepisy zawarte w ustawie z dnia 23 stycznia 2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie. Ponadto na rachunek tej jednostki organizacyjnej Skarbu Państwa wpłynęła cena, której zwrotu dochodzi powód.

Według ugruntowanego orzecznictwa Sądu Najwyższego, przedstawienie okoliczności uzasadniających rozpoznanie skargi kasacyjnej ze względu na przesłankę istotnego zagadnienia prawnego polega na sformułowaniu tego zagadnienia i wskazaniu argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen. Musi przy tym chodzić o zagadnienie nowe, dotychczas nierozpatrywane w judykaturze, które zarazem ma znaczenie dla rozpoznania wniesionej skargi kasacyjnej oraz innych podobnych spraw (por. postanowienia Sądu

Najwyższego z dnia 10 maja 2001, II CZ 35/01, OSNC 2002, nr 1, poz.11, z dnia 11 stycznia 2002, III CKN 570/01, OSNC 2002, nr 12, poz. 151, z dnia 21 czerwca 2016 r., V CSK 21/16, niepubl., z dnia 15 czerwca 2016 r., V CSK 4/16, niepubl.).

W ocenie skarżącego zachodzi potrzeba wyjaśnienia, czy w świetle art. 120 § 1 k.c. bieg przedawnienia roszczenia o zwrot ceny sprzedaży, jako świadczenia nienależnego (art. 410 § 2 k.c.), spełnionego w wyniku nieważnej umowy sprzedaży nieruchomości, rozpoczyna się w momencie uiszczenia ceny (ewentualnie z doliczeniem czasu na doręczenie wezwania do zapłaty), czy też w momencie, w którym spełniający świadczenie mógł i powinien uzyskać świadomość nieważności umowy, czy też w momencie uzgodnienia treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym i wykreślenia prawa własności wpisanego na rzecz spełniającego świadczenie (art. 3 u.k.w.h.).

W orzecznictwie zostało już wyjaśnione, że przy ocenie przedawnienia roszczeń z tytułu zwrotu świadczenia wzajemnego wynikającego z umowy uznanej za nieważną należy uwzględniać zachowanie stron zmierzające do wykonania wzajemnych zobowiązań i dopóki stan ten respektują trudno mówić o wymagalności roszczeń (zob. powołany już przez Sądy *meriti* i skarżącego wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 kwietnia 2009 r. r., II CSK 625/08). Określenie początku wymagalności roszczenia, gdy chodzi o ocenę podjęcia określonej czynności w rozumieniu art. 120 § 1 zd. 2 k.c., zależy od kwalifikacji okoliczności faktycznych konkretnej sprawy. Nie jest możliwe ustalenie jednolitej abstrakcyjnej reguły (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 1969 r., II CR 530/68, OSNCP 1969, nr 12, poz. 224). W niniejszej sprawie jakkolwiek umowa została zawarta w dniu 22 lutego 2013 r., zaś pozew wniesiono w lutym 2017 r., to w 2014 r. strona pozwana przyjmowała raty na poczet ceny sprzedaży (ostatnia wpłynęła na rachunek [...]. Urzędu Wojewódzkiego w lipcu 2014 r.), a zatem przynajmniej do tego momentu umowa była traktowana za ważną.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., a o kosztach postępowania kasacyjnego orzekł na podstawie art. 98 § 3 k.p.c. w zw.

z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 398²¹ k.p.c. Na zasądzone koszty składa się wynagrodzenie za zastępstwo procesowe ustalone według minimalnej stawki taryfowej § 2 pkt 7 w zw. § 10 ust. 4 pkt 2 i § 20 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie, Dz.U. z 2015 r. poz. 1800 ze zm., w zw. z § 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie opłat za czynności adwokackie, Dz.U. z 2016 r. poz. 1668).